

Іван ХОМА

кандидат історичних наук

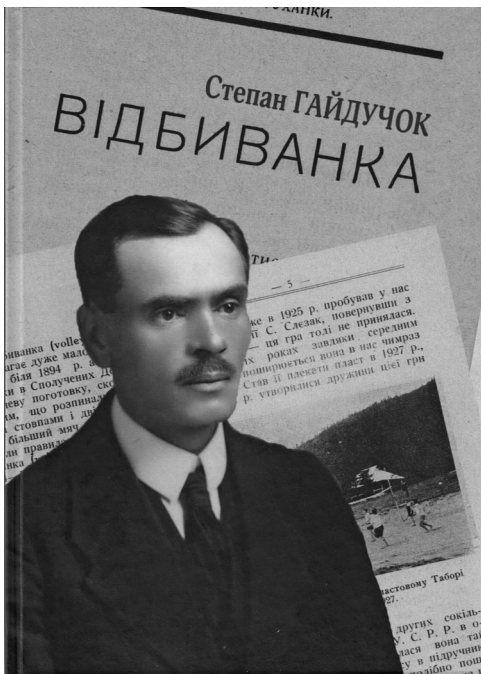
доцент кафедри історії, музеєзнавства і культурної спадщини

Національного університету «Львівська політехніка»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4607-7065>

e-mail: khomaivan@ukr.net

**[Рец.]: КНИГА, ЗДАТНА ПРИВЕРНУТИ УВАГУ ДО ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКОГО СПОРТУ [на кн.]: Гайдучок С. Відбиванка /
Степан Гайдучок; упоряд. В. Левківа, А. Сови. Львів: ЛДУФК
ім. Івана Боберського, 2021. 112 с.: іл. Репр. відтворення вид.
1930 р.**



Фізичне виховання і спорт – дуже важливі сфери життя та діяльності людей. Утвердження спорту й фізичного виховання на українських землях припадає на другу половину XIX ст. Фактично, їх зародження приходять на українські землі з невеликим запізненням із тих держав, де вони зародилися. Жителі українських земель дуже активно підхопили розвиток цих сфер життя та почали впроваджувати їх у навчальний процес – це стає частиною відпочинку, а також переходить на професійний рівень. Відповідно кожна нація надає спорту й фізичному вихованню свого змісту, не на рівні правил, а на рівні термінології. Отже, паралельно в нас формується українська термінологія щодо різних видів спорту, відповідного оснащення та означення.

У силу того, що нам не вдалося довгий час утвердитись як нації з власною державою, українська термінологія

спорту й фізичного виховання була витіснена, знищена та забута тими політичними системами, у складі яких перебували наші землі.

Утвердження спорту і фізичного виховання супроводжувалося виданням довідкових книг. Згодом виходять такі, у яких висвітлено історію зародження та розвитку

різних видів спорту, а також історію освоєння цих видів представниками різних народів. Активними в популяризації спорту та фізичного виховання на українських землях у складі Австро-Угорщини були й українці. Сподвижники цього руху активно займалися і видавничою роботою українською мовою. Загальновідомо, що основними постатями тіловиховання в українській історії того часу були Іван Боберський, Степан Гайдучок, Петро і Тарас Франки.

Приємно, що за останні роки набула нового дихання історія спорту на українських землях і, особливо, український чинник. Завдяки цьому одержуємо багато нового фактичного матеріалу, прізвищ фундаторів і спортсменів, а також відроджується українська спортивна термінологія. Один із тих, хто започаткував цю добру справу, – колектив Львівського державного університету фізичної культури ім. І. Боберського. Нещодавно дослідники університету – кандидат наук із фізичного виховання і спорту, доцент Володимир Левків та доктор історичних наук, доцент Андрій Сова – перевидали книжку Степана Гайдучка «Відбиванка». Це – праця про волейбол, яка вийшла у Львові 1930 р. Відзначу, що перевидання книжки стало можливим за підтримки Львівського державного університету фізичної культури ім. І. Боберського, Комісії тіловиховання і спорту ім. І. Боберського Наукового товариства ім. Шевченка, Центру незалежних історичних студій, громадської організації «Федерація волейболу України», волейбольного клубу «Барком-кажани».

Укладачі ґрунтовно підійшли до праці. Сама книжка С. Гайдучка – це всього лиш 40 с., а В. Левків та А. Сова наповнили перевидання передмовою українською, англійською та польською мовами, детальною біографією С. Гайдучка, історичною розвідкою про процес написання «Відбиванки», коротким словником термінів і словосполучень, історією волейболу в українських організаціях Львова в 1920-х роках, іменним та географічним показниками. Дуже цінний доробок – багатий фотоматеріал, який супроводжують вичерпні коментарі. Вони ґрунтуються на маловідомому джерельному матеріалі. Так, автори демонструють перспективність подальших наукових досліджень, пов'язаних із постаттю С. Гайдучка зокрема та фізичного виховання і спорту в Галичині загалом.

У передмові В. Левків слушно зауважив, що працю С. Гайдучка «Відбиванка» треба було перевидати ще в 1990-х роках, коли з'явився доступ до раніше засекречених архівних документів та було захищено низку дисертацій з історії українського тіловиховання (С. 10).

У виданні представлено найповніший на сьогодні біографічний нарис А. Сови про життєвий і творчий шлях професора українського тіловиховання С. Гайдучка (С. 17–28). У ньому розкрито його дитячі роки, навчання в Академічній гімназії та Львівському університеті у Львові, бойовий шлях у лавах австро-угорської та Галицької армій, педагогічну працю у міжвоєнний період, роки Другої світової війни та післявоєнний час. Окрему увагу приділено громадській і суспільно-культурній діяльності С. Гайдучка, зокрема його участі у таких товариствах: Український спортовий кружок, «Сокіл-Батько», «Пласт», «Україна», Карпатський лещетарський клуб, Товариство прихильників музею Наукового товариства ім. Шевченка, Український спортовий союз, Український студентський спортовий клуб та ін. А. Сова залучив неопубліковані досі матеріали з архіву Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького, Центрального державного історичного архіву

України у Львові, Центрального державного архіву зарубіжної україніки, приватних архівів Степана Гайдучка (м. Львів), родини Білінських (м. Сідней), Лесі Крип'якевич (м. Львів), а також записав спогади в осіб, які його знали. Серед них Ольга Кулик (землячка з с. Підтемного на Львівщині), Марія Кузів та Галина Кассараба (навчав їх у Львівському державному медичному інституті в 1950-х роках), Марта Пономаренко (проживала на вул. Пісковій у Львові по сусідству з помешканням Гайдучка).

Важлива складова нової книжки – розділ, де подано історію написання праці «Відбиванка» (С. 29–33). А. Сова по крупинках вибирав інформацію, яка розкриває творчу спадщину С. Гайдучка та передумови написання цієї праці. Зокрема, зауважено, що С. Гайдучок зацікавився відбиванкою на початку 1920-х років. Під його наглядом як учителя руханки (фізичного виховання) вправлялися учні філії Академічної гімназії, члени спортивного кружка «Сагайдачний» та «Сокола-Батька» у Львові. У написанні «Відбиванки» йому допомагали Іван Боберський, Ілько Калічак, Дарія Навроцька, Іван Мриц. А. Сові вдалося віднайти в Центральному державному історичному архіві України у Львові документ, який регламентував видання праці «Відбиванка» та авторське право на неї (С. 31–32).

Родзинка рецензованого видання – словник термінів і словосполучень (С. 74–77), який уклав В. Левків. До слова, укладач, крім того, що викладає у Львівському державному університеті фізичної культури ім. І. Боберського, є президентом громадської організації «Львівська обласна федерація волейболу України». Словник значно полегшує читання репринтного видання. У ньому можна віднайти чимало термінів і словосполучень, які не використовуються у сучасній термінології. Наприклад, «дружина» – команда, «грище» – майданчик, «ситківка» – теніс, «грач» – гравець, «побочини» – бічні лінії, «рухівня» – спортивна зала, «провідник» – капітан, «отверта рука» – відведена рука для замаху, «підборкувати мяч» – відбивати м'яч, «усунути грача часово» – видалити гравця тимчасово, «півграйка, грайка» – партія, сет; «нападач» – нападник, «поміч» – захисник, «загривка» – побача тощо.

Розділ про історію волейболу у Львові впродовж 1920-х років також може бути зразком для написання окремої роботи.

Ця праця буде цінною для дослідників історії товариства «Сокіл-Батько». Інформація про це товариство енциклопедичного стилю, але одночасно оперта на багатий джерельний та історіографічний матеріал. Адже «Сокіл-Батько» виступав організатором змагань, команд і розробкою правил гри. Ці дані підкріплені фото-матеріалами та документами.

Щодо побажань, то хотілося би знати, хто автор представлених у книзі фотодокументів, місця, відображені на фото, тобто, де були розташовані спортивні майданчики? Це цікаво з погляду подальшої розробки туристичних маршрутів на спортивну тематику. Хотілося б дізнатися про форму та взуття гравців, де їх шили, купували тощо. Це – невідомі аспекти напряму спорту та фізичного виховання, які в майбутньому мали б також стати предметом окремих наукових розробок.

Загалом, пропонується вашій увазі книжка – повноцінна сучасна науково-популярна праця, яка може стати наглядним прикладом, як доцільно було б перевидавати схожі видання. Вона повинна бути добрим стимулом для актуалізації нових наукових розробок забутих і маловідомих сторінок фізичного виховання та спорту на українських землях.